

UOT 82

ŞAGİRDŁƏRDƏ SÖZ EHTİYATININ FORMALAŞMASINDA NAĞILLARIN ROLU

Türkan Rəfayıl qızı Feyziyeva*Bakı Qızlar Universitetinin magistrantı***ORCID:** 0009-0005-1803-1977**E-mail:** feyziyevaaturkan@gmail.com***Açar sözlər:** nağıl, söz ehtiyatı, şagird, nitq inkişafı, təhsil, təxəyyül, oxu bacarığı, dil inkişafı****Ключевые слова:** сказка, словарный запас, ученик, развитие речи образование, воображение, навык чтения, языковое развитие****Key words:** fairy tale vocabulary student, speech development, education, imagination, reading skill, language development*

Müasir təhsil sistemində şagirdlərin nitq bacarıqlarının inkişafı onların ümumi dünyagörüşünün, ünsiyyət qabiliyyətinin və akademik uğurunun əsas göstəricilərindən biridir. Xüsusilə ibtidai sinif dövründə söz ehtiyatının zənginləşdirilməsi uşağın həm şifahi, həm də yazılı nitqinin inkişafında mühüm rol oynayır. Bu prosesdə nağıllar xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Nağıllar sadəcə əyləncə vasitəsi deyil, həm də uşaqların dil bacarıqlarını artıran, yeni sözlər öyrədən və onların təxəyyülünü genişləndirən dəyərli pedaqoji vasitədir.

Nağıllar uşaqları rəngarəng söz dünyası ilə tanış edir. Nağıl mətnlərində istifadə olunan bədii ifadələr, sinonimlər, təşbehlər, atalar sözləri və xalq dilinə məxsus ifadələr şagirdlərin lüğət ehtiyatını zənginləşdirir. Uşaq nağılı dinlədikcə və ya oxuduqca gündəlik danışıda işlətmədiyi yeni sözlərlə qarşılaşır, onların mənasını kontekstdən anlayır və zamanla nitqində istifadə etməyə başlayır. Bu isə sözlərin daha təbii və yadda qalan şəkildə mənimsənilməsinə səbəb olur.

Tanınmış pedaqog V.A. Suxomlinski folklorun müxtəlif nümunələrinə, xüsusilə nağıllara olan marağın psixoloji əsaslarını izah edərək qeyd edir: “Uşaqlar nağılları niyə bu qədər həvəslə dinləyirlər? Nə üçün nağıl, danışq və təfəkkürü digər vasitələrdən daha güclü inkişaf etdirir? Çünki nağıllarda təqdim olunan obrazlar güclü emosional təsirə malikdir. Nağılın dili uşağın şüuruna dərinlən nüfuz edir” (1.,s.276) Bir çox xalq nağıllarında müəyyən ifadələr, cümlə quruluşları və söz birləşmələri təkrar olunur. Bu təkrar uşağın yaddaşını gücləndirir, yeni sözlərin uzunmüddətli hafizədə qalmasına kömək edir. Məsələn, “az getdi, üz getdi, dərə-təpə düz getdi” kimi ifadələr uşağın həm dil ritmini hiss etməsinə, həm də obrazlı danışq tərzini mənimsəməsinə şərait yaradır.

Nağıllar həmçinin şagirdlərin təxəyyülünü inkişaf etdirərək onların sərbəst nitq qurmasına dəstək olur. Uşaq nağıl qəhrəmanlarını, hadisələri və məkanları təsəvvür etdikcə öz fikirlərini daha geniş söz bazası ilə ifadə etməyə çalışır. Müəllim nağıl əsasında sual-cavab, məzmun danışdırma və ya yeni sonluq qurma tapşırıqları verdikdə şagird öyrəndiyi sözləri praktik şəkildə tətbiq edir. Bu da passiv lüğətin aktiv lüğətə çevrilməsinə kömək edir.

Milli və dünya nağılları uşaqlarda yalnız dil inkişafı deyil, eyni zamanda mənəvi dəyərlərin formalaşmasına da təsir göstərir. Xeyirlə şərin mübarizəsi, doğruluq, əməksevərlik, cəsarət

kimi anlayışlar nağıllarda sadə və təsirli dillə təqdim olunur. Uşaq hər hansı bir əsəri dinlədikdə, öz həyatında baş vermiş hadisələr və ya tanış mövzularla bağlı məsələləri daha dərinlən qavrayır. Ətrafdakı əşyalar, hadisələr və onların arasındakı əlaqələr onlar üçün daha anlaşılan və mənalı olur. Eyni zamanda, bu proses uşaqlara yeni bilik və məlumatlar qazandırır (2., s. 172)

Müəllim və valideynlərin nağıllardan düzgün istifadəsi bu prosesin effektivliyini daha da artırır. Nağıl oxunduqdan sonra yeni sözlərin izahı, onların cümlədə işlədilməsi, obrazların təsviri və rollu oyunlar uşağın dil bacarıqlarını daha sürətli inkişaf etdirir. Bu baxımdan nağıllar təlim prosesində məqsədyönlü şəkildə istifadə olunmalıdır.

Problemin aktuallığı. Müasir təhsil sistemində şagirdlərin nitq mədəniyyətinin formalaşdırılması, söz ehtiyatının zənginləşdirilməsi və kommunikativ bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi əsas vəzifələrdən biri hesab olunur. Qloballaşma, informasiya texnologiyalarının sürətli inkişafı və uşaqların elektron resurslardan daha çox istifadə etməsi onların mütaliyəyə marağının azalmasına, söz ehtiyatının məhdudlaşmasına səbəb olan amillərdən biridir. Bu baxımdan şagirdlərin dil bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi üçün təsirli pedaqoji vasitələrin müəyyənəndirilməsi aktual məsələyə çevirilmişdir. Nağıllar xalq yaradıcılığının ən zəngin nümunələrindən biri kimi uşaqların həm dil, həm də mədəni inkişafında mühüm rol oynayır. Onlar şagirdləri yeni sözlər, bədii ifadələr, frazeoloji birləşmələr və xalq dilinin xüsusiyyətləri ilə tanış etməklə söz ehtiyatının zənginləşməsinə şərait yaradır.

Problemin elmi yeniliyi. Bu mövzu nağılların şagirdlərin söz ehtiyatına təsirini pedaqoji baxımdan araşdırır. Tədqiqat nağılların dil inkişafında istifadəsinin daha effektiv yollarını müəyyənəndirir.

Problemin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Nağıllardan düzgün istifadə şagirdlərin nitqini inkişaf etdirir, yeni sözləri daha tez mənimsətə bilər. Bu yanaşma dərslərdə, oxu saatlarında və evdə valideynlər tərəfindən tətbiq oluna bilər.

Ədəbiyyat

1. Həşimov, Ə.Ş., Sadıqov, F.B. Azərbaycan xalq pedaqogikası / Ə.Ş. Həşimov, F.B. Sadıqov. –Bakı: Patronat, –1993.
2. Əliyeva, S. A. Xalq pedaqogikasında tərbiyə məsələləri / S.A. Əliyeva. –Bakı: ADPU, –2016.
3. Rəhim Əliyev – Ədəbiyyat nəzəriyyəsi4.
4. Əlizadə H.Ə. Azərbaycan el ədəbiyyatı. I hissə. Bakı, 264 s. 2019.

T.R. Feyziyeva

Şagirdlərdə söz ehtiyatının formalaşmasında nağılların rolu

Xülasə

Bu məqalədə şagirdlərin söz ehtiyatının formalaşması və inkişafında nağılların mühüm rolu araşdırılır. Qeyd olunur ki, nağıllar uşaqları zəngin dil nümunələri, yeni sözlər, bədii ifadələr

və xalq dilinin xüsusiyyətləri ilə tanış edir. Nağılların oxunması və dinlənilməsi şagirdlərin nitq bacarıqlarını inkişaf etdirir, onların düşüncə qabiliyyətini genişləndirir və sözlərdən düzgün istifadə verdiyi yaradır. Həmçinin nağıllar uşaqlarda oxuya maraq oyadır, təxəyyülü gücləndirir və ünsiyyət bacarıqlarını artırır. Tədris prosesində nağıllardan məqsədyönlü istifadə şagirdlərin həm dil, həm də mənəvi inkişafına müsbət təsir göstərir.

T.P. Фейзијева

Роль сказок в формировании словарного запаса у школьников
Резюме

В данной статье рассматривается важная роль сказок в формировании и развитии словарного запаса учащихся. Отмечается, что сказки знакомят детей с богатством языка, новыми словами, художественными выражениями и особенностями народной речи. Чтение и слушание сказок способствует развитию речевых навыков школьников, расширяет их мышление и формирует умение правильно использовать слова. Кроме того, сказки пробуждают интерес к чтению, развивают воображение и улучшают коммуникативные способности детей. Целенаправленное использование сказок в образовательном процессе положительно влияет как на языковое, так и на нравственное развитие учащихся.

T.R. Feyziyeva

The role of fairy tales in the development of students' vocabulary
Summary

This article explores the significant role of fairy tales in the formation and development of students' vocabulary. It is emphasized that fairy tales introduce children to rich language patterns, new words, artistic expressions, and the unique features of folk speech. Reading and listening to fairy tales improve students' speech skills, broaden their thinking, and help them use words correctly. In addition, fairy tales increase children's interest in reading, strengthen imagination, and enhance communication abilities. Purposeful use of fairy tales in the educational process has a positive impact on both the linguistic and moral development of students.

Redaksiyaya daxil olub: 13.05.2026